

**Kinderwens bij Turkse vrouwen  
in Vlaanderen en Brussel**

Anja Segaert

UG Seminarie voor Demografie

Working Paper 1993-4

Onderzoeksprogramma uitgevoerd met financiële steun vanwege :  
Diensten voor de Programmatie van het Wetenschapsbeleid (IUAP-37)  
Fonds voor Kollektief Fundamenteel Onderzoek (2.0118.90)  
Onderzoeksraden van UG en VUB

---

Contactadressen :

V.U.B. Centrum voor Sociologie  
Pleinlaan 2 1050 Brussel  
Tel. : 02/641.20.40  
Fax : 02/641.22.82

UG Seminarie voor Demografie  
Universiteitstraat 4 9000 Gent  
Tel. : 09/264.68.66  
Fax : 09/264.69.85

## 1. INLEIDING : LITERATUUROVERZICHT

Alvorens de situatie van Turkse vrouwen in België te bespreken is het de moeite waard om kinderwens in Turkije te bespreken, zowel m.b.t. traditionele patronen als m.b.t. recente veranderingen.

### 1.1. *Traditionele determinanten van kinderwens in Turkije*

#### a) *De relatie man-vrouw*

Kinderwens kan niet los gezien worden van de gezinsstructuur en dus ook niet van de relatie man-vrouw in het gezin. Daarom wordt eerst de traditionele gezinsstructuur toegelicht, vooraleer we overgaan tot de bespreking van kinderwens.

In Turkije, zoals in de meeste landen van het Midden-Oosten en Noord-Afrika, had het gezin een patriarchale structuur, wat betekent dat de relatie man-vrouw niet gebaseerd was op gelijkheid, maar gekenmerkt werd door mannelijke dominantie. Huwelijken werden geregeld door de patriarch (Timur, 1978, p. 239). Een huwelijk was immers een verbintenis tussen twee families en niet tussen twee individuen (Olson, 1982). Het geprefereerde huwelijk was dan ook dat tussen parallelle neef en nicht. De relatie broer-broer die dominant is in dit familiaal systeem werd immers bevestigd door het huwelijk van de kinderen van deze broers. Bovendien werd op deze manier vermeden dat het familiebezit versnipperd werd (Benham, 1986, p.43).

#### b) *Positie van de vrouw*

Niet alleen in de Turkse maatschappij, maar ook in het gezin was er een scheiding van de sexen. —Vermits man en vrouw binnen het huwelijk niet terecht konden voor emotionele steun, kon men zowel voor als na het huwelijk terugvallen op zijn sociaal netwerk (Olson, 1982). Er was dus een scheiding tussen het sociale netwerk van de man en dat van de vrouw. De mannenwereld was synoniem met de "buitenwereld". De patriarch zorgde voor het onderhoud van het gezin. Hij was niet alleen de vertegenwoordiger van dit gezin naar buiten uit, maar hij waakte ook over de eer ervan. De vrouwenwereld bevond zich in de wereld binnenshuis : de vrouw zorgde voor de huishouding en de kinderen. Haar sociale contacten waren voornamelijk met de gezinsleden, de vrouwelijke familieleden en vriendinnen (Buro Voorlichting Gezondheidszorg Buitenlanders Bunnik, 1983). Het huwelijk zorgde niet alleen voor het opvangen van de complimentariteit van sexueel gebonden rollen en taken, maar ook voor een stabiele basis voor de voortplanting (Olson, 1982).

Voor vrouwen is het hebben van kinderen voor meerdere redenen interessant. De status van de echtgenote wordt voornamelijk bepaald door haar leeftijd en haar voornamelijk mannelijke kinderen (Kagıtcıbası, 1982). De voordelen die vrouwen geven betreffende het hebben van kinderen behelzen drie domeinen :

de economisch/utilitaire, de psychologische en de sociaal/normatieve voordelen. De psychologische voordelen betreffen vooral de kameraadschap en liefde die de vrouw ontvangt van haar kinderen. Bovendien verwacht ze dat kinderen de band met haar echtgenoot zullen verstevigen (Kagıtcıbası, 1982). Er wordt van een kind verwacht dat het de echtgenoten die elk tot hun eigen sociale netwerk horen dichterbij elkaar brengt. De sociaal/normatieve waarden van kinderen gaan vooral over het voortzetten van de familienaam en deze waarde heeft dus alles te maken met de preferentie voor zonen. De economische waarde van kinderen omvat twee elementen : enerzijds vormen kinderen een levensverzekering voor de oude dag en anderzijds kunnen kinderen helpen in de familiale produktie-eenheid (Kagıtcıbası, 1982) (zie verder).

c) *Het belang van kinderen*

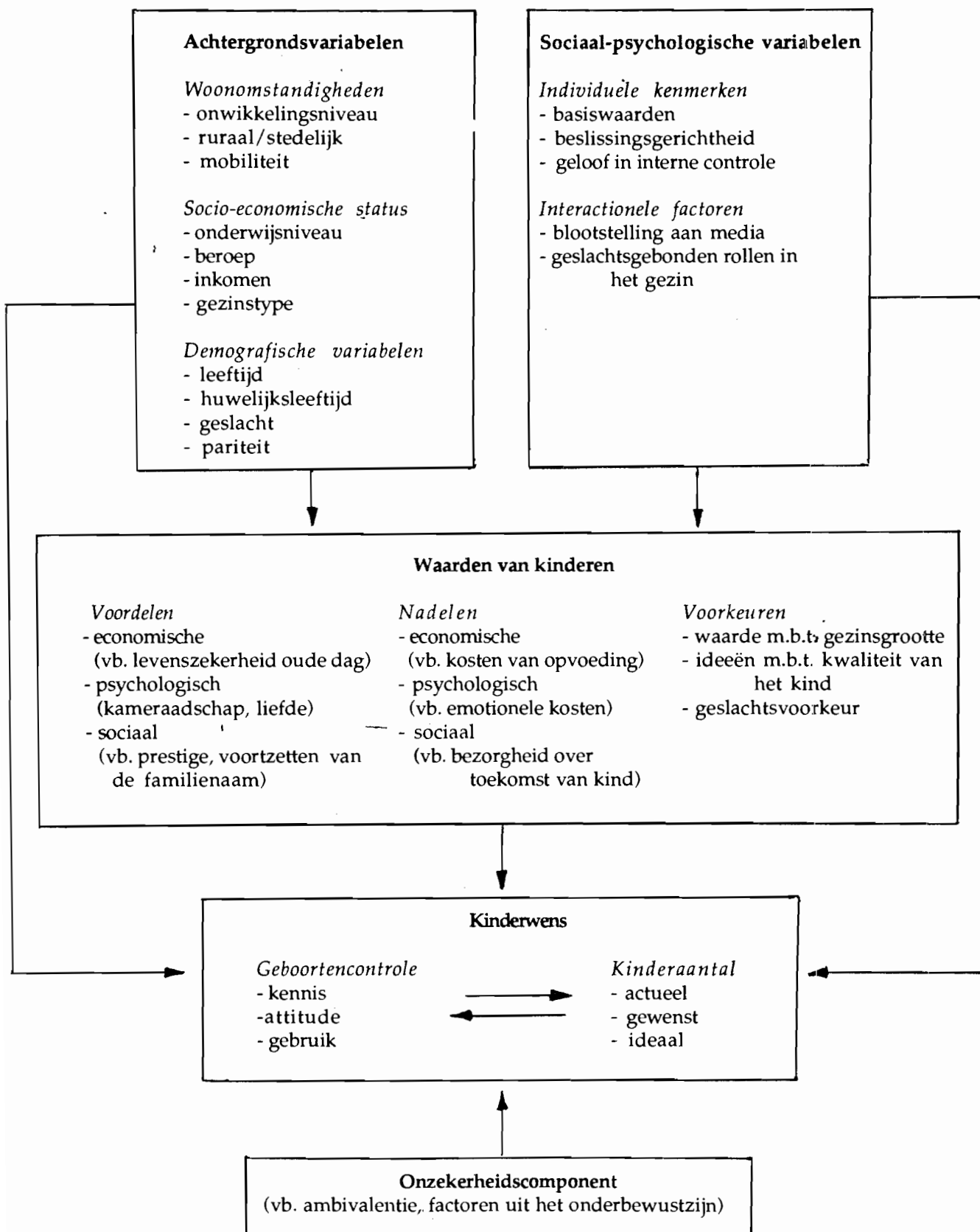
In de literatuur vindt men het model van Figuur 1 terug waarmee bepaald wordt -op het niveau van de individu- of men (nog) kinderen wil (Kagıtcıbası, 1982) :

In dit model hebben zowel socio-economische achtergrondvariabelen als sociaal-psychologische variabelen een invloed op de waarde van kinderen. Deze waarde van kinderen wordt gedefinieerd als het verschil tussen gepercipieerd nut van kinderen en de kosten van kinderen (Kagıtcıbası, 1982; Nauck, 1988). Zowel de achtergrondvariabelen en de sociaal-psychologische variabelen als de waarden van kinderen hebben een rechtstreekse impact op de kindervens. Dit model, dat poogt op niveau van het individu een uitleg te geven van de kindervens, bevat als basiselement de notie "impliciete nutscalculatie" door de persoon. Factoren die een mogelijke impact kunnen hebben op de kindervens en die buiten het individuele rationaliteit vallen worden gebundeld in een zogenaamde onzekerheidscomponent. Deze heeft als gevolg dat, ondanks de talrijke aanwezige determinerende variabelen, het model niet de individuele kindervens kan voorspellen in de strikte zin van het woord (Kagıtcıbası 1982).

Globaal kunnen we stellen dat kindervens uit drie dimensies bestaat, namelijk het gewenst aantal kinderen, de geslachtsvoorkeur en de voorkeur m.b.t. de timing/spacing van de kinderen. Deze eerste twee dimensies kunnen samen gebundeld worden als het gewenst aantal kinderen van elk geslacht. In dit artikel beperken wij ons tot deze eerste twee dimensies : het gewenst aantal kinderen en het geprefereerde geslacht.

In laag geïndustrialiseerde landen wordt aan het economisch nut van kinderen een hoge waarde toegekend, wat aanleiding geeft tot veel kinderen : hoe meer kinderen, hoe hoger het gezinsinkomen. Dat was dus voornamelijk het geval in landen met een lage socio-economische ontwikkeling waar familiale produktievormen overheersten : zowel de jonge als de oudere kinderen konden meehelpen waardoor er een toename was van de produktie-eenheid. Verder boden kinderen wanneer ze ouder waren een zekerheid voor de oude dag van hun ouders. Ook in periodes van economische recessie is deze economische waarde van kinderen van belang. In periodes van recessie wordt er immers meer beroep gedaan op vrouwen- en kinderarbeid als aanvulling van het

Figuur 1 : De wens om (nog) kinderen te krijgen : individuele besluitvorming m.b.t. de vruchtbaarheid



gezinsinkomen (Olson, 1982). In landen met een lage socio-economische ontwikkeling of economische recessie bieden kinderen dus zowel op jonge als op oudere leeftijd meer zekerheid voor het economisch welzijn van hun ouders.

Er bestaat ook een relatie tussen het economisch nut van kinderen en de geslachtsvoorkeur : er wordt vooral van zonen verwacht dat ze bijdragen tot het gezinsinkomen, van dochters wordt vooral hulp in het huishouden verwacht. Verder behoren zonen levenslang tot het gezin, terwijl dochters na hun huwelijk bij het gezin van hun echtgenoot horen.

Niet alleen de hierboven vermelde economische redenen gaven aanleiding tot een hoog kinderaantal in Turkije in de tijd, maar ook een psychologisch aspect speelde een rol : ten eerste werd de band tussen ouders verondersteld versterkt te worden in functie van het aantal kinderen en een tweede element dat aanleiding gaf tot veel kinderen was de toegenomen valorisering van het zelfbeeld van een vrouw wanneer ze meerdere kinderen had (Kagitcibasi, 1982).

Verder speelde ook de sociaal/normatieve waarde van kinderen een rol. Deze laatste kon rechtstreeks in verband worden gebracht met de geslachtsvoorkeur. Men verlangde immers vooral om sociale redenen naar zonen : zij zetten de familiale naam voort. Vooral de vrouw wenste zonen want door hen verkreeg zij enerzijds een zekere status en macht (Kagitcibasi, 1982) en anderzijds kameraadschap en liefde (Buro Voorlichting Gezondheidszorg Buitenlanders Bunnik, 1983).

Het was zowel voor de man als voor de vrouw belangrijk om de maatschappelijke status van ouder te bereiken. Men vond immers dat een man zonder kinderen niet kon meepraten en dus eigenlijk een beetje apart stond. Voor de vrouw gold dit nog meer daar haar status toenam in functie van het aantal (mannelijke) kinderen die zij ter wereld bracht (Buro Voorlichting Gezondheidszorg Buitenlanders, 1983). Bovendien kon de man in Turkije een tweede (religieus) huwelijk sluiten, wanneer bleek dat zijn echtgenote steriel was (Lodewijckx, 1989). Zelfs indien de vrouw opnieuw huwde, moest ze in het nieuw huwelijk opnieuw kinderen kunnen krijgen (Buro Voorlichting Gezondheidszorg Bunnik, 1983). Hieruit blijkt dat huwen een synoniem was voor vruchtbaarheid.

Wanneer de verschillen tussen man en vrouw nagegaan worden betreffende de redenen voor bijkomende kinderen in Turkije, stellen we vast dat de echtgenote nog een kind wilde om psychologische redenen. De vrouw hoopte dat dit bijkomend kind de huwelijksband zou versterken. Ook de sociaal/normatieve waarde van kinderen speelde een rol : de echtgenote wilde nog een kind omdat haar status gedefinieerd werd aan de hand van haar (mannelijke) kinderen en haar leeftijd. Tevens speelde de economische waarde van kinderen een rol : de vrouw wilde bijkomende kinderen omdat die een levensverzekering zijn voor haar oude dag. De echtgenoot daarentegen wilde vooral nog een kind voor financiële hulp (economische waarde van kinderen) en om de familiale naam verder te zetten (sociale waarde van kinderen), maar ook het plezier van de kinderen te zien opgroeien en de vreugde van kinderen in huis te hebben

(psychologische waarde van kinderen) (Kagıtcıbası, 1982). De echtgenoot wilde dus vooral een bijkomend kind in de hoop nog een zoon te krijgen.

De status van de vrouw werd onderzocht door Dixon, ten eerste als een gevolg van en, ten tweede als een determinant van vruchtbaarheidspatronen. Zij kwam tot de conclusie dat de relatie tussen vruchtbaarheidspatronen en de status van de vrouw reciprook is. Ten slotte suggereerde ze dat demografische variabelen, zoals vruchtbaarheidspatronen slechts een kleine invloed hebben op de positie van de vrouw vergeleken met de economische en technologische ontwikkeling, het politieke klimaat enz. (Fox, 1978).

We stellen dus vast dat er in traditioneel Turkije meerdere redenen waren om veel kinderen te hebben en om vooral veel mannelijke kinderen te baren. Het verklaren van gedragsverschillen tussen ouderparen wordt vooral bepaald door het gepercipieerd economisch en psychologisch nut van (bijkomende) kinderen (Kagıtcıbası, 1982 ; Nauck, 1988).

### *1.2. De impact van modernisering en verandering van sociale structuur op kinderwens in Turkije.*

In het model van Figuur 1 werd reeds vermeld dat de achtergrondvariabelen, namelijk de woonomstandigheden, de socio-economische status en demografische variabelen, een invloed hebben op de waarde van kinderen en dus onrechtstreeks ook op de kinderwens. Een verandering in de achtergrondvariabelen brengt dus een verandering van de kinderwens teweeg. Hierboven werd reeds de kinderwens in traditioneel Turkije besproken. De volgende stap bestaat erin de invloed van modernisering in de brede zin van het woord op de kinderwens onder de loep te nemen. Vermits onze enquête toegespitst is op vrouwen, zullen we het alleen over deze veranderingen hebben die de oorzaak zijn van een veranderende kinderwens bij vrouwen.

Uit het onderzoek van Kagıtcıbası in Turkije uitgevoerd in 1975 (Kagıtcıbası, 1982) blijkt dat wanneer de socio-economische ontwikkeling toeneemt, de levensverzekering voor de oude dag die kinderen bieden van minder belang wordt en dat de waarde die gehecht wordt aan kameraadschap van kinderen toeneemt. Bij een grotere socio-economisch ontwikkeling wordt minder belang gehecht aan de economische en de sociaal/normatieve waarde van een bijkomend kind, in tegenstelling tot zijn psychologische waarde die toeneemt.

Verder werd vastgesteld dat het onderwijsniveau van de vrouw ook een impact heeft op de waarde van kinderen. De economische waarde van kinderen (bijvoorbeeld hulp in het huishouden en materiële hulp) bleek te dalen bij een hoger onderwijsniveau. Aan de levenszekerheid voor de oude dag werd pas veel minder waarde toegekend wanneer men universiteit gevolgd had. Tevens bleek onderwijsniveau een rol te spelen bij de psychologische waarde van kinderen : men hecht namelijk veel meer belang aan waarden zoals kameraadschap van kinderen wanneer men een hoger onderwijsniveau heeft.

Kagitcibasi onderzocht ook of er een verband is tussen socio-economische ontwikkeling en geslachtsvoorkeur. Wanneer de socio-economische ontwikkeling toeneemt, daalt de preferentie voor zonen. De levensverzekering voor de oude dag die kinderen bieden, wordt bijna niet beïnvloed, daar er voor vrouwen weinig andere ondersteuningsmogelijkheden bestaan. De hulp die men van zonen verwacht op materieel gebied (bijvoorbeeld door de levensverzekering voor de oude dag en materiële hulp) dit wil zeggen de economische waarde van kinderen vermindert bij een hoger onderwijsniveau van de vrouw, doch de psychologische waarde die men aan zonen toekent neemt toe.

Een wat minder gedifferentieerd beeld van de impact van onderwijsniveau van de vrouw op kinderswens vinden we terug bij Unalan (1989). In deze analyse vinden we een daling van het aantal extra gewenste kinderen in functie van het opleidingsniveau van de moeder. In deze analyse vinden we tevens de impact terug van het feit dat vrouwen die lang studeren, later huwen : zij die langer studeren wensen, gegeven hun leeftijd, gemiddeld meer extra kinderen op hogere leeftijd ; dit omwille van het feit ze later in het huwelijksbootje stappen en minder kinderen hebben voor hun leeftijd. De resultaten spreken voor zich : het percentage vrouwen die één enkel levend kind hebben en geen bijkomende kinderen wensen bedraagt 25.8% bij de vrouwen zonder scholing en 45.2% bij de vrouwelijke universitaires. Bij de vrouwen met twee levende kinderen bedraagt dit percentage 88.9 voor de universitair gevormde vrouwen tegenover 71.9% bij de ongeletterden.

In deze analyse vinden we ook het urbanisatie-effekt terug : vrouwen wonend in stedelijke gebieden en meer ontwikkelde landsgedeelten tonen een verlangen naar minder bijkomende kinderen. Deze resultaten vinden we ook terug in de studie van Kagitcibasi (1982), waaruit blijkt dat de economische waarde van kinderen van groter belang is in rurale dan in stedelijke gebieden. Verder toont zij aan dat de psychologische waarde van kinderen niet verschillend is tussen vrouwen die op het platteland wonen en diegenen die in stedelijke gebieden gehuisvest zijn.

Wanneer we de vraag formuleren door "Indien U het kon overdoen, en aldus het aantal kinderen vrij kon kiezen, hoeveel zouden dit er zijn ?" dan vinden we volgende resultaten terug bij Unalan (1989, p. 65) : in functie van het afname-moment van de vraag zien we volgende tendens :

1978 : 3.03 (gemiddeld)

1983 : 2.70

1988 : 2.14

Met andere woorden : over een periode van tien jaar verminderde het aantal gewenste kinderen met één eenheid. Dit aantal daalt tevens in functie van het onderwijsniveau van de vrouw.

Globaal kunnen we stellen dat het onderwijsniveau van de vrouw een sterke invloed heeft op de zogenaamde "excess fertility" : voor hooggeschoolde vrouwen in tegenstelling tot laaggeschoolde geslachtsgenoten vindt Unalan dat

de eerste groep een kleine proportie vrouwen bevat die meer kinderen hebben dan het gewenste aantal.

We kunnen dus besluiten dat de socio-economische ontwikkeling een verandering teweeg brengt van de perceptie van kinderen. Volgens Kagitcibasi is deze verandering van kwalitatieve aard en wordt deze veroorzaakt door de vermindering van de economische waarde en de toegenomen psychologische waarde van kinderen. Dit heeft op zijn beurt een impact op de vruchtbaarheid : er wordt een grotere geboortencontrole en een daling in de pariteit vastgesteld. Kagitcibasi brengt de volgende resultaten naar voren om dit statement te bevestigen : in de minst ontwikkelde rurale gebieden wil 38% van de vrouwen met twee kinderen nog bijkomende kinderen, terwijl dit slechts 10% bedraagt in de meest ontwikkelde rurale gebieden. Socio-economische ontwikkeling geeft dus aanleiding tot een vermindering van de pariteit, van het gewenste aantal kinderen en van het ideaal aantal kinderen en een minder uitgesproken preferentie voor zonen (Kagitcibasi, 1982). Doorheen de resultaten echter zien we dat, ondanks de modernisering en de impact daarvan op het statuut van de Turkse vrouw (meer autonomie, aantasting van haar traditionele plaats in het gezin), de interdependentie van en tussen de ouders nog steeds hoog aangeschreven staat (Vergin, 1986).

### *1.3. De impact van modernisering en verandering van sociale structuren op kindrewens bij migratie.*

Vermits uit het onderzoek van Kagitcibasi blijkt dat de individuele waarde van kinderen verandert indien er sociale veranderingen optreden en ook indien de socio-culturele context wijzigt, verwachten we dat de factor migratie een impact heeft op de individuele waarde van kinderen.

Volgens Abadan-Unat (1977) heeft migratie een impact op het gezinsleven en op de status van de vrouw. Migratie wordt verondersteld een verandering teweeg te brengen in de structuur van het gezin. De mannelijke dominantie die heerst in het traditionele Turkse gezin verdwijnt, de relatie tussen man en vrouw wordt namelijk meer gelijk, waardoor de echtgenote tevens over meer beslissingsrecht beschikt. Er wordt ook een toename van het aantal scheidingen vastgesteld. Verder wordt de onafhankelijkheid van de kinderen benadrukt en vermindert de autoriteit die de ouders op hun kinderen uitoefenen. Het contact met een andere cultuur veroorzaakt door migratie beïnvloedt dus de waardenpatronen van zowel man als vrouw.

Nauck (1987) zocht hiervoor een verklaring in zijn onderzoek betreffende de invloed van het gezinsstadium bij migratie op het verdere reproductieve gedrag bij Turkse vrouwen in Duitsland. Hij kwam tot het besluit dat pariteit beïnvloed wordt door de plaats van het migreren in de gezinshistoriek : hoe vroeger de migratie plaatsvindt, hoe kleiner de kans wordt op hoge pariteit bij Turkse migrantenfamilies. Dat deze daling van de vruchtbaarheid onmiddellijk



optreedt na het migreren hanteert Nauck als argument voor een situationele verklaring van deze reductie. Deze situationele verklaring stelt dat de confrontatie met nieuwe omstandigheden in de brede zin van het woord (werken, wonen, wetgeving,...) oorzakelijk is. De daling van de vruchtbaarheid gebeurt volgens hem zo abrupt dat een acculturalisatieproces met verandering van waarden en normen ten aanzien van de vruchtbaarheid als verklaring weinig plausibel is, vermits een dergelijk proces veel tijd vraagt.

## **2. VARIABELEN**

De hier gebruikte gegevens werden gedurende 1991 door Turkse enquêtrices verzameld bij 850 vrouwen van Turkse nationaliteit, met leeftijden variërend tussen 17 en 49 jaar wonend in Vlaanderen en Brussel. De steekproefontwerp betreft een getrapte bloksteekproef met voorafgaande stratificatie en garandeert derhalve een goede representativiteitsgraad. De individuele respondenten werden in elke betrokken gemeente op een toevallige wijze getrokken.

### **2.1. Kinderwens**

#### *(i) Gewenst aantal kinderen.*

Deze variabele blijft, ondanks de reeds gekregen aandacht in de literatuur problematisch omdat het gewenst aantal kinderen ondermeer afhankelijk is van het stadium in de levenscyclus waarin de vrouw zich bevindt. Ten tweede ondervindt de bevrager het probleem van de rationalisering die plaatsvindt bij het beantwoorden van de vragen : wanneer men immers 4 kinderen heeft ondanks een initiële wens naar een ideale situatie met twee kinderen, is men eerder geneigd om mee te delen dat men gelukkig is met 4 kinderen. Indien men de vraag formuleert als "Indien je je huwelijk zou overdoen, hoeveel kinderen zou je dan willen indien je vrij kunt kiezen ?" (Unalan, 1989) gaat men de invloed van concrete gezinssituatie negeren, reële omstandigheden geven immers aanleiding tot het bereiken van een aantal kinderen.

Het gewenst aantal kinderen wordt hier gedefinieerd als het aantal kinderen wanneer het gezin voltooid zal zijn, namelijk het aantal levende kinderen die de respondent reeds heeft (inclusief een eventuele zwangerschap) plus het aantal kinderen die de respondent in de toekomst wenst te krijgen. Voordeel van deze operationalisering is het feit dat het actueel en relatief concreet is. De keerzijde is de onmogelijkheid dat het gewenst aantal kinderen kleiner is dan het aantal kinderen die de vrouw reeds gekregen heeft.

#### *(ii) Voorkeur inzake aantal kinderen.*

Via paarsgewijze vergelijking werd bepaald of de voorkeur van de respondenten uitging naar twee, vier, zes of acht kinderen. Deze methode heeft het voordeel

dat zowel de eerste, tweede, derde als vierde voorkeur bepaald kan worden. Om te voorkomen dat de geslachtsvoorkeur een invloed zou uitoefenen bij het bepalen van dit aantal kinderen werd verondersteld dat de aangeboden aantallen telkens uit de helft jongens en de helft meisjes werden samengesteld. Onze formulering van de vraag luidde als volgt :

Stel dat je in je leven net zoveel zonen als dochters zou baren. Wat zou je liever hebben ?

- a) 2 kinderen (1 zoon en 1 dochter) of 8 kinderen (4 zonen en 4 dochters)
- b) 2 kinderen (1 zoon en 1 dochter) of 6 kinderen (3 zonen en 3 dochters)
- c) 4 kinderen (2 zonen en 2 dochters) of 8 kinderen (4 zonen en 4 dochters)
- d) 2 kinderen (1 zoon en 1 dochter) of 4 kinderen (2 zonen en 2 dochters)
- e) 6 kinderen (3 zonen en 3 dochters) of 8 kinderen (4 zonen en 4 dochters)
- f) 4 kinderen (2 zonen en 2 dochters) of 6 kinderen (3 zonen en 3 dochters).

(iii) *Value of children.*

Vermits uit het onderzoek van Kagitcibasi (1982) blijkt dat de sociaal/normatieve waarde van kinderen in Turkije het minst belangrijk is, werden in onze vragenlijst alleen items aangeboden betreffende de psychologische en economische waarde van kinderen.

Er was nochtans ook de mogelijkheid om nog andere voor- en/of nadelen dan degene die opgegeven waren te vermelden in een toegevoegde open vraag, doch op deze vraag werd zelden geantwoord zodat die niet gebruikt kon worden in onze analyse.

In de vragenlijst werden vier voordelen gegeven die m.b.t. kinderen naar voor gebracht worden :

1. Kinderen maken je een verantwoordelijk persoon
2. Kinderen zijn een goede hulp in het huishouden
3. Kinderen kunnen later voor je zorgen wanneer je oud bent
4. Kinderen maken de band tussen man en vrouw sterker

Er werden ook vier items aangeboden betreffende de nadelen van kinderen :

1. Als ouder moet je nooit verwachten dat je later hulp zal krijgen van je kinderen
2. Kinderen geven aanleiding tot ruzies in een gezin
3. Kinderen bezorgen je vaak extra werk en extra zorgen
4. Kinderen vragen zoveel aandacht dat je geen tijd meer hebt voor jezelf.

Voor elke subgroep van deze items werd er gevraagd om de belangrijkste en de tweede belangrijkste eigenschap aan te duiden, die dus de psychologische en/of de economische voor(na)delen van kinderen benadrukte.

Concreet werd voor de variabele voordelen van kinderen en de variabele nadelen van kinderen een vierpuntschaal opgesteld waarbij :

- 1 = Zowel de eerste als de tweede belangrijkste eigenschap is van psychologische aard

- 2 = Het belangrijkste kenmerk is van psychologische aard, terwijl het tweede belangrijkste kenmerk van economische aard is
- 3 = Belangrijkste eigenschap = economisch  
tweede belangrijkste eigenschap = psychologisch
- 4 = Beide eigenschappen zijn economisch.

Hoe hoger de gemeten schaalwaarde, hoe meer het economisch aspect en hoe minder het psychologisch aspect doorweegt.

*(iv) Geslachtsvoorkeur.*

Om te vermijden dat het kinderaantal een invloed zou hebben op de geslachtsvoorkeur, werd telkens uitgegaan van de hypothetische situatie waarin men drie kinderen heeft/zou hebben. Via paarsgewijze vergelijking werd nagegaan of de voorkeur van de respondent uitging naar drie zonen, twee zonen en één dochter, twee dochters en één zoon of drie dochters.

## 2.2 Demografische kenmerken

*(i) Leeftijd van de respondent.*

De leeftijd werd afgeleid uit twee variabelen : enerzijds de leeftijd die men opgaf en anderzijds de geboortedatum van de respondent. Enkel wanneer de leeftijd niet gekend is werd gebruik gemaakt van de geboortedatum die men opgaf.

*(ii) Leeftijd bij immigratie.*

Aan de hand van breukpunten werd de volgende drie-puntenschaal bekomen:

- 1 = In België geboren of geïmmigreerd als zeer jong kind (tot en met zes jaar)
- 2 = Geïmmigreerd op leeftijd zeven à twaalf jaar
- 3 = Geïmmigreerd op leeftijd dertien jaar of ouder.

## 2.3 Integratie

*(i) Nederlands of Frans lezen.*

De mate van integratie in het verblijfsland kan onder meer gepeild worden wanneer men gaat zien in welke mate de respondent de voor hem initieel vreemde taal beheerst. Door middel van een vier-positie item wordt dit aspect hier nagegaan :

- 0 = Kan geen Nederlands of Frans lezen
- 1 = Kan een beetje Nederlands of Frans lezen
- 2 = Kan redelijk Nederlands of Frans lezen
- 3 = Kan (zeer) goed Nederlands of Frans lezen

## *(ii) Opvoeding van kinderen*

Als indicator van de door de ouders gehanteerde opvoedingswaarden werd gebruik gemaakt van de schaal opgesteld door Kohn en Alwin (Moors, 1992). De uitersten van deze bipolaire schaal geven een aanduiding van de ingesteldheid van de respondenten met betrekking tot het normatieve kader waarin zij hun kinderen opvoeden. Getypeerd door deze schaal kunnen ouders in het opvoedingsproces eerder nadruk leggen op autonomie versus eerder nadruk leggen op conformisme. De relevantie van deze tweedeling is in het kader van Turks ouderschap wel degelijk manifest. Vermits mannen en vrouwen in de Turkse samenleving andere rollenpatronen hebben, deels opgelegd door de islam, was onze hypothese dat bij de opvoeding van jongens en meisjes andere aspecten zouden benadrukt worden. Om deze reden werden de opvoedingswaarden voor jongens en meisjes afzonderlijk nagegaan.

## **2.4. Controle variabele**

### *Pariteit*

Het aantal kinderen die de respondent ooit heeft gebaard wordt verondersteld een impact te hebben op het gewenste aantal kinderen. Verder zal een vrouw die reeds veel kinderen kreeg, minder geneigd zijn om nog een kind bij te willen.

## **3. VERSCHILLEN NAAR LEEFTIJD**

In demografisch onderzoek is leeftijd één van de belangrijkste variabelen : de geboortecohorte bepaalt niet alleen het stadium van de levenscyclus, maar ook de ervaringen die men heeft. Bovendien maken personen van eenzelfde geboortecohorte hetzelfde stuk geschiedenis mee. Wij vermoeden dus dat de variabele leeftijd een belangrijke rol zal spelen bij het bepalen van de kinderwens. Daarom zullen we eerst de kinderwens analyseren naar leeftijd en daarna pas naar andere variabelen.

In volgende analyses werd telkens gebruik gemaakt van zowel de gehuwde als de ongehuwde vrouwen, tenzij het anders vermeld wordt.

### **3.1. Gewenst aantal kinderen**

Uit tabel 1 blijkt dat men gemiddeld 3.4 kinderen wenst. Het gemiddeld aantal kinderen varieert van 2.5 bij de jongste vrouwen tot 4.9 bij de oudste vrouwen. Er is dus duidelijk een verband tussen het aantal gewenste kinderen en de

leeftijd van de respondenten. Per stijgende leeftijdscategorie van vijf jaar is er een toename van het aantal gewenste kinderen met 0.5 kind : jongere vrouwen vermelden systematisch een kleiner aantal.

Tabel 1 : Gemiddeld gewenst aantal kinderen per vrouw naar leeftijd.

Leeftijd	Gewenst aantal kinderen		Geen antwoord	N
	Gemiddelde	Std.afw.		
≤24	2.52	.88	34	245
25-29	2.93	.78	22	161
30-34	3.59	1.10	9	142
35-39	3.99	1.47	5	99
40-44	4.64	1.44	1	63
≥45	4.93	1.74	2	63
alle	3.36	1.39	74	772

Tabel 2 geeft meer informatie over de frequentieverdeling. De modale klasse (30%) bedraagt drie kinderen ; deze varieert van twee kinderen bij de jonge vrouwen tot vijf kinderen bij de oudere vrouwen. We zien dat er een drempel van twee kinderen is : bijna niemand wil minder dan twee kinderen. Er is een sterke concentratie : tachtig procent van de vrouwen wil twee à vier kinderen. Verder zien we dat de voorkeur van de jonge vrouwen meer geconcentreerd is , terwijl die bij oudere vrouwen meer gespreid is.

Tabel 2 : Procentuele verdeling van vrouwen naar gewenst aantal kinderen en leeftijd.

Leeftijd	Gewenst aantal kinderen										totaal
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
≤24	0.3	4.6	<u>54.3</u>	28.8	8.5	2.9	0.6	-	-	-	100%
25-29	-	3.2	<u>23.2</u>	<u>51.9</u>	20.7	1.0	-	-	-	-	100%
30-34	-	0.5	16.1	29.8	<u>37.6</u>	9.8	5.4	0.8	-	-	100%
35-39	-	1.4	13.6	<u>25.7</u>	<u>25.9</u>	18.3	8.9	4.8	1.5	-	100%
40-44	-	-	8.8	9.0	25.8	<u>35.8</u>	11.4	5.6	2.2	1.3	100%
≥45	-	1.2	9.0	6.9	22.2	<u>29.7</u>	12.8	9.1	6.6	2.4	100%
alle	0.1	2.5	28.2	<u>30.0</u>	21.1	10.6	4.3	2.0	0.9	0.3	100%

We stellen vast dat het aantal gewenste kinderen klein is, vooral wanneer we rekening houden met het feit dat sommige van de al geboren kinderen

eventueel ongewenst waren. Uit een studie van Unalan blijkt immers dat 43.8% van de gehuwde vrouwen meer kinderen hebben dan wat zij ideaal vinden (Unalan, 1989, p.70). Dit aantal varieert tussen 23.2% van de vrouwen die jonger zijn dan 20 jaar en 61.4% van de 45 tot 49 jarigen.

Tabel 3 geeft de eerste en tweede voorkeur weer wanneer de vrouw moet kiezen tussen 2, 4, 6 of 8 kinderen. Vermits de formulering van deze vraag los staat van het faktuele aantal gewenste kinderen, hebben we hier de zuivere voorkeur voor kinderaantal. De resultaten bevestigen dat de kinderwens relatief laag is.

Tabel 3 : Procentuele verdeling van vrouwen naar eerste en tweede voorkeur inzake kinderaantal

Tweede voorkeur : aantal kinderen	Eerste voorkeur : aantal kinderen				Totaal
	2	4	6	8	
2	-	18.3	-	-	18.3%
4	76.4	-	1.1	-	77.5%
6	-	2.5	-	1.4	3.8 %
8	0.2	0.1	-	-	0.4 %
Totaal	76.6%	20.9%	1.1 %	1.4 %	100.0 %

N = 805

76.6% van de vrouwen (617 op 805 vrouwen) kiezen in de eerste plaats voor twee kinderen. Van de respondenten die als eerste keuze vier kinderen wensen, gaat de tweede voorkeur eerder uit naar twee kinderen (147 op de 168) dan naar zes kinderen (20 op 168) of meer (maar één vrouw). In het algemeen kunnen we stellen dat de eerste keuze meestal laag is en zelfs daar waar het wat hoger ligt is de tweede keuze steeds numeriek lager.

Wanneer nagegaan wordt of de respondenten nog kind(eren) bij willen dan is eerst en vooral de leeftijd van de vrouw belangrijk, vermits men slechts kinderen kan baren wanneer men zich in een bepaald stadium van de levenscyclus bevindt. Doch niet alleen de leeftijd van de respondent speelt een rol in de vraagstelling of men al dan niet een kind bij wil, maar ook de pariteit. Een vrouw die al drie kinderen heeft, zal waarschijnlijk minder geneigd zijn om nog een kind bij te willen dan een vrouw die nog geen kinderen heeft.

Tabel 4 geeft het procent gehuwde vruchtbare vrouwen die geen kind(eren) bij willen (voor andere vrouwen is de vraag onduidelijk of irrelevant). Zoals verwacht wordt, stijgt de proportie die geen kind(eren) meer wil met zowel leeftijd als aantal levende kinderen (de onregelmatigheden binnen de jongste en de oudste leeftijdsklasse zijn waarschijnlijk te wijten aan het klein aantal waarnemingen voor sommige cellen in onze tabel).

Tabel 4 : Procent gehuwde vruchtbare vrouwen die geen kinderen bij willen naar leeftijd en aantal levende kinderen.

Leeftijd*	Aantal levende kinderen						Totaal
	0	1	2	3	4	≥5	
≤24	-	6.2	55.8	(78.6)	(42.9)	(50.0)	21.5
25-34	-	16.1	47.6	76.6	84.7	(94.1)	62.2
35-44	-	-	(76.9)	(81.3)	96.7	97.8	90.0
45-49	-	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(88.9)	100.0	95.1
alle	-	9.3	54.1	78.1	85.8	96.7	61.6

\* leeftijdsklassen corresponderen met deze gebruikt in tabellen uit Turkije (zie Tabel 5)

( ) N < 20

Bij vergelijking met gegevens uit Turkije (Tabel 5), stellen we vast dat de proporties die nog kind(eren) willen systematisch hoger lijken te zijn bij Turkse vrouwen in België dan in Turkije. Dit geldt zowel per leeftijdsgroep als per pariteit. Waarschijnlijk komt dit door een hogere gemiddelde huwelijksleeftijd.

Tabel 5 : Procent gehuwde vruchtbare vrouwen in Turkije die geen kinderen bij willen naar leeftijd en aantal levende kinderen

Leeftijd	Aantal levende kinderen					
	0	1	2	3	4	≥5
≤24	0.7	11.7	71.6	80.2	96.8	100.0
25-34	5.1	25.6	83.5	91.7	92.9	95.7
35-44	44.4	76.7	96.3	98.2	98.6	98.9
45-49	66.7	100.0	100.0	100.0	100.0	98.7

Bron : Unalan, 1989, p. 63

Analyse van het aantal kinderen dat men bij wil verduidelijkt het beeld. Niet enkel is de proportie vrouwen die nog een kind willen hoger in België dan in Turkije, maar bij diegenen die nog kind(eren) willen is het gewenst aantal bijkomende kinderen hoger voor alle leeftijdsklassen (Tabel 6).<sup>1</sup> Controlerend voor pariteit eerder dan voor leeftijd zien wij echter dat het aantal hoger is enkel bij vrouwen met geen of maar een kind : vanaf pariteit twee is het gemiddeld aantal kinderen dat men nog bij wil steeds hoger in Turkije dan in België.

<sup>1</sup> Wanneer we rekening houden met het feit dat de meeste vrouwen uit onze survey afkomstig zijn uit rurale gebieden van Turkije of uit kleine steden, dan dienen we deze conclusie eventueel te herzien. Ons bovenvermeld statement bleef echter gelden in ruraal Turkije : het gemiddeld aantal kinderen die men nog wenst in ruraal Turkije bedraagt 1.52 (eigen bewerking van cijfers gegeven in Unalan, 1989, p. 65), terwijl dit in onze studie, na standaardisatie voor leeftijd, 1.65 is.

Alhoewel zij minder geneigd zijn om drie of -nog opvallender- vier of meer kinderen te willen, blijken de vrouwen in België meer belang te hechten aan het krijgen van het eerste en het tweede kind. Waarschijnlijk vinden degene die relatief laat trouwen het eerste en tweede kind bijzonder belangrijk.

Tabel 6 : Vergelijking van het gemiddeld aantal kinderen die de ooit gehuwde vruchtbare vrouw nog bij wil in België en Turkije.

		Gemiddeld aantal kinderen bij :	
		België	Turkije **
Leeftijd*	≤19	1.65	1.73
	20-29	1.62	1.38
	30-39	1.53	1.43
	40-49	(1.87)	(1.63)
Aantal levende kinderen	geen	2.31	2.13
	1	1.56	1.25
	2	1.24	1.30
	≥3	1.10	1.48

\* leeftijdsklassen overgenomen uit de Turkse studie

\*\* Bron : Unalan, 1989, p. 65

( ) N < 10

### 3.2.. De voor- en nadelen van kinderen.

#### (i) Voordelen versus nadelen

Wanneer gevraagd wordt wat men belangrijker vindt - de voor- of de nadelen van kinderen, worden de voordelen door 75% van de vrouwen vermeld. 25% antwoordt dat de nadelen belangrijker zijn dan de voordelen, alhoewel er slechts één vrouw in onze steekproef aanwezig is die geen kinderen wil. Vooral de jonge vrouwen zien minder de voordelen van het hebben van kinderen.

Tabel 7 : Procentuele verdeling van vrouwen naar relatief belang van de gepercipieerde voor- en nadelen van kinderen, naar leeftijd.

Leeftijd	Voordelen belangrijker	Even belangrijk	Nadelen belangrijker	Weet niet/ geen antwoord	Totaal
≤24	66.0	17.5	3.1	13.4	100%
25-29	73.5	18.1	1.3	7.1	100%
30-34	79.1	14.2	1.0	5.6	100%
35-39	85.2	6.3	1.1	7.4	100%
40-44	83.8	10.9	1.9	3.4	100%
≥ 45	77.5	14.1	1.2	7.2	100%
alle	74.5	14.9	1.9	8.7	100%



*(ii) Gepercipieerde voor- en nadelen van kinderen*

De gepercipieerde voordelen van kinderen zijn vooral van psychologische aard (Tabel 8). De gepercipieerde nadelen zijn meer gemengd : als belangrijkste nadeel wordt vooral een psychologisch nadeel vermeld, terwijl het tweede belangrijkste nadeel eerder van economische aard is (Tabel 9).

Tabel 8 : Procentuele verdeling van vrouwen naar de twee belangrijkste gepercipieerde voordelen van kinderen.

Voordeel	Belangrijkste	Tweede belangrijkste
Maken de band tussen man en vrouw sterker	43.7	37.4
Kinderen maken je een verantwoordelijk persoon	35.9	24.9
Kunnen later voor je zorgen	12.5	23.0
Een goede hulp in het huishouden	4.1	10.9
Weet niet / geen antwoord	3.9	3.9
Totaal	100.0%	100.0%

Tabel 9 : Procentuele verdeling van vrouwen naar de twee belangrijkste gepercipieerde nadelen van kinderen .

Nadeel	Belangrijkste	Tweede belangrijkste
Geen tijd meer voor jezelf	41.4	29.7
Je moet later nooit hulp verwachten	21.3	23.9
Extra werk en extra zorgen	20.9	27.7
Geven aanleiding tot ruzies in een gezin	8.5	10.8
Weet niet / geen antwoord	7.9	7.9
Totaal	100.0%	100.0%

Tabellen 10 en 11 geven de verschillen naar leeftijd weer. Uit tabel 10 leren we dat er drie breukpunten m.b.t. leeftijd opgemerkt kunnen worden bij het item "kinderen maken je een verantwoordelijk persoon". 44% van de eerste leeftijdsklasse (tot 24 jaar) kiezen dit item. De tweede groep (25 à 39-jarigen) duiden dit item minder aan: dit verschil wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat de jongste respondenten nog geen kinderen hebben. De derde groep (vanaf 40 jaar) zijn het nog minder eens met de bewering dat kinderen je een verantwoordelijk persoon maken. Bij de overige items worden twee leeftijdsgroepen vastgesteld, namelijk de 18 à 34-jarige vrouwen en de respondenten vanaf 35 jaar. Verder kan opgemerkt worden dat de twee eerder economische voordelen van kinderen meer aangekruist worden door de oudere dan door de jongere respondenten, terwijl het item "kinderen maken de band tussen man en vrouw sterker" minder door oudere en meer door de jongere vrouwen wordt aangeduid. In het literatuuroverzicht werd reeds aangetoond waarom het krijgen van kinderen zo belangrijk is voor een Turkse vrouw. Dit geldt uiteraard meer voor de jongere dan voor de oudere vrouwen, vermits deze laatste reeds kinderen hebben.

Tabel 10 : Procentuele verdeling van vrouwen naar belangrijkste gepercipieerd voordeel van kinderen, naar leeftijd

Leeftijd	Maken band tussen man en vrouw sterker	Maken je een verantwoordelijk persoon	Kunnen later voor je zorgen	Goede hulp in het huishouden	N (100%)
≤24	44.8	44.4	8.7	2.0	267
25-29	51.7	36.7	8.6	3.0	173
30-34	52.8	37.8	7.8	1.5	151
35-39	38.4	36.3	18.8	6.5	96
40-44	33.0	25.4	29.2	12.5	63
≥ 45	37.1	21.7	30.0	11.2	63
alle	45.5	37.3	13.0	4.2	814

Tabel 11 : Procentuele verdeling van vrouwen naar belangrijkste gepercipieerd nadeel van kinderen, naar leeftijd

Leeftijd	Geen tijd meer voor jezelf	Je moet later nooit hulp verwachten	Extra werk en extra zorgen	Geven aanleiding tot ruzies	N (100%)
≤24	40.9	28.7	20.1	10.3	254
25-29	53.0	24.2	15.8	7.0	175
30-34	53.1	20.3	19.2	7.4	138
35-39	42.1	14.2	34.5	9.2	95
40-44	42.8	18.5	20.5	18.2	62
≥ 45	25.2	22.0	47.4	5.5	55
alle	45.0	23.1	22.7	9.2	779

In vergelijking met de gepercipieerde voordelen, leveren de gepercipieerde nadelen (Table 11) weinig in termen van systemische patronen naar leeftijd. De verschillen zijn meestal klein en bovendien moeilijk te verklaren.

De aard van de belangrijkste gepercipieerde voor- en nadelen (psychologisch of economisch) verschilt weinig tussen vrouwen die de voordelen en vrouwen die de nadelen belangrijk vinden (Tabellen 12 en 13). Ook vinden wij geen neiging om systematisch psychologische (of systematisch economische) voordelen te melden in functie van het benadrukken van psychologische (of economische) nadelen (Tabel 14). Wanneer echter nagegaan wordt welke voordelen belangrijker zijn in functie van de leeftijd (Tabel 15), dan vinden we duidelijke patronen. De psychologische voordelen worden meer door de jonge vrouwen benadrukt: bij de oudere vrouwen blijken de economische voordelen belangrijker te zijn. De nadelen zijn tot en met 44 jaar gemengd economisch-psychologisch (Tabel 16) : bij de vrouwen boven de 45 krijgen de economische nadelen de bovenhand.

Tabel 12 : Procentuele verdeling van vrouwen naar de aard van de gepercipieerde voordelen van kinderen , naar het relatief gewicht toegekend aan voor- en nadelen .

Relatief belang van de voor- of nadelen van kinderen	Voordelen van kinderen (belangrijkste/2e belangrijkste)				N (100%)
	Psych. / psych.	Psych. / econ.	Econ. / psych.	Econ. / econ.	
Voordelen belangrijker	53.6	29.0	11.1	6.4	622
Nadelen even of meer belangrijk	53.4	30.1	11.7	4.7	192

Tabel 13 : Procentuele verdeling van vrouwen naar de aard van de gepercipieerde nadelen van kinderen, naar het relatief gewicht toegekend aan voor- en nadelen .

Relatief belang van de voor- of nadelen van kinderen	Nadelen van kinderen (belangrijkste/2e belangrijkste)				N (100%)
	Psych. / psych.	Psych. / econ.	Econ. / psych.	Econ. / econ.	
Voordelen belangrijker	10.0	46.5	32.5	11.0	593
Nadelen even of meer belangrijk	6.9	39.9	41.6	11.6	187

Tabel 14 : Procentuele verdeling van vrouwen naar de aard van de gepercipieerde voor- en nadelen van kinderen

Nadelen (belangrijkste/ 2e belangrijkste)	Voordelen (belangrijkste/2e belangrijkste)				N (100%)
	Psych./ psych.	Psych. / econ.	Econ./ psych.	Econ./ econ.	
Psych. /psych.	41	20	12	7	80
Psych. /econ.	197	108	31	19	355
Econ. /psych.	150	78	37	20	285
Econ./econ.	37	24	7	3	71
	425	230	87	49	791

Tabel 15 : Procentuele verdeling van vrouwen naar de aard van de gepercipieerde voordelen van kinderen, naar leeftijd

Leeftijd	Voordelen van kinderen (belangrijkste/2e belangrijkste)				N (100%)
	Psych./ psych.	Psych./ econ.	Econ. / psych.	Econ./ econ.	
≤ 24	64.9	24.4	8.2	2.6	267
25-29	62.6	25.8	8.2	3.4	173
30-34	48.7	42.0	7.3	2.1	151
35-39	46.0	28.7	15.9	9.4	96
40-44	25.5	32.8	20.3	21.3	63
≥ 45	32.4	26.3	25.3	15.9	63

Tabel 16 : Procentuele verdeling van vrouwen naar de aard van de gepercipieerde nadelen van kinderen, naar leeftijd .

Leeftijd	Nadelen van kinderen (belangrijkste/2e belangrijkste)				N (100%)
	Psych./ psych.	Psych./ econ.	Econ. / psych.	Econ./ econ.	
≤ 24	10.6	40.6	33.4	15.4	254
25-29	7.7	52.3	33.1	6.9	175
30-34	10.6	49.9	33.8	5.7	138
35-39	9.5	41.8	36.6	12.1	95
40-44	6.9	54.2	30.3	8.7	62
≥ 45	6.9	23.8	50.1	19.3	55

### 3.3. Geslachtsvoorkeur.

Tabel 17 geeft de verdeling van de vrouwen naar eerste geslachtsvoorkeur bij een gezin van drie kinderen weer ten opzichte van de tweede geslachtsvoorkeur.

Tabel 17 : Procentuele verdeling van vrouwen naar voorkeur inzake gezinssamenstelling

Tweede voorkeur	Eerste voorkeur m.b.t. gezinssamenstelling bij drie kinderen				Totaal
	3 zonen	2 zonen 1 dochter	1 zoon 2 dochters	3 dochters	
3 zonen	-	8.0	-	0.1	8.1%
2 zonen, 1 dochter	2.3	-	24.1	30.4	26.8%
1 zoon, 2 dochters	-	56.6	-	4.6	61.3%
3 dochters	-	0.6	3.2	-	3.9%
<b>Totaal</b>	<b>2.3%</b>	<b>65.2%</b>	<b>27.3%</b>	<b>5.2%</b>	<b>100.0%</b>

N = 777

Er werd vastgesteld dat de meeste vrouwen een gemengd gezin willen : bijna 90% kiest een de gezinnen met tenminste een dochter en een zoon, en dit zowel bij hun eerste als bij hun tweede keuze. Er bestaat wel een lichte voorkeur voor zonen. Bij twee derden van de vrouwen gaat de eerste voorkeur uit naar het gezin met twee zonen en maar een dochter. Een lichte voorkeur voor zonen vinden wij ook bij Turkse vrouwen in Nederland (Buro Voorlichting Gezondheidszorg Buitenlanders Bunnik, 1983). Er is wel een verband tussen leeftijd en geslachtsvoorkeur : uitgezonderd bij de laatste groep (45+ jarigen) is er een grotere voorkeur voor zonen bij de oudere vrouwen dan bij de jonge vrouwen (Tabel 18).

Tabel 18 : Procentuele verdeling van eerste voorkeur m.b.t. gezinssamenstelling en naar leeftijd

Leeftijd	Eerste voorkeur bij 3 kinderen				N (100%)
	3 zonen	2 zonen 1 dochters	1 zoon 2 dochters	3 dochters	
≤ 24	2.4	62.3	29.3	6.1	258
25-29	4.1	58.9	33.5	3.5	176
30-34	1.8	62.7	31.8	3.7	139
35-39	3.0	76.3	16.2	4.5	95
40-44	4.5	83.4	7.2	4.9	61
≥ 45	1.4	62.7	19.0	17.0	55

### **3.4. Besluit**

We kunnen dus besluiten dat er in België een tendens is naar een grotere kinderwens bij gehuwde vrouwen dan in Turkije, maar dat dit grotendeels te wijten is aan de wat hogere gemiddelde huwelijksleeftijd. Ook is er in België een lichtere voorkeur voor zonen dan in Turkije. Bij vrouwen in Turkije die al één zoon en één dochter hebben, willen zes keer meer vrouwen een bijkomende zoon dan een bijkomende dochter (Unalan, 1989, p. 67, tabel II.5.8). In onze enquête zijn er maar twee keer zoveel vrouwen die een gezin met twee zonen en één dochter boven een gezin met één zoon en twee dochters verkiezen. Verder werd vastgesteld dat dezelfde demografische variabelen, namelijk leeftijd en aantal levende kinderen een invloed hebben op het aantal kinderen die men wenst en op de geslachtsvoorkeur.

## **4. VERDERE ANALYSE**

We zullen hier dieper ingaan op de impact van enkele andere variabelen op elke afhankelijke variabele. Als analysetechniek werd gebruik gemaakt van de meervoudige classificatie-analyse.

De onafhankelijke variabelen kunnen in twee groepen ingedeeld worden. De eerste groep noemen wij de basisvariabelen en bestaat uit de leeftijd van de respondent en de leeftijd bij immigratie. De eerste variabele bepaalt zowel de geboorte cohorte als het stadium van de levenscyclus waarin de respondent zich nu bevindt : de tweede laat analyses toe van eventueel verschillen tussen vrouwen gesocialiseerd in België en diegene gesocialiseerd in Turkije. Via de tweede groep variabelen wordt de impact van onderwijs en taalkennis nagegaan: hiervoor maakten we gebruik van de variabelen "leeftijd bij beëindigen onderwijs" en "Nederlands en/of Frans kunnen lezen". Aan de hand van deze variabelen proberen we de invloed van modernisme op elke afhankelijke variabele na te gaan. Vermits de variabele "leeftijd bij beëindigen onderwijs" niet weergeeft of de respondent dit onderwijs grotendeels in Turkije dan wel in België genoten heeft, kan deze variabele niet benut worden als maat voor het in contact komen met de Belgische cultuur. Daarom werd de tweede variabele, de taalkennis, aan onze analyse toegevoegd. Alle onafhankelijke variabelen werden in onze meervoudige classificatie-analyse als factoren ingevoerd, behalve de controlevariabele pariteit die als covariaat werd ingebracht.

### **4.1. Gewenst aantal kinderen**

Tabel 19 geeft het gewenst kinderaantal terug naar leeftijd, immigratieleeftijd, leeftijd bij beëindigen onderwijs en het al dan niet Nederlands en/of Frans kunnen lezen.

In elke kolom kan het gemiddelde effect van een kenmerk, de statistische significantie van de variabele en de verklaarde variantie afgelezen worden.

Tabel 19 : Meervoudige classificatie-analyse van het gewenst aantal kinderen naar leeftijd, leeftijd bij immigratie, onderwijs en talenkennis

	Afwijkingen				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Gemiddelde = 3.36					
	Geobserveerd		Na controle voor andere variabelen		
	eta	beta	beta	beta	beta
Leeftijd					
≤ 29	-.68	-.61	-.48	-.60	-.49
30-39	.43	.36	.32	.37	.34
≥ 40	1.42	1.32	.98	1.25	.98
Leeftijd bij immigratie					
0-6a)	-.79	-.25	.00	.16	.17
7-12	-.40	-.11	.07	.16	.18
≥ 13	.37	.11	-.01	-.09	-.10
Leeftijd bij beëindigen onderwijs					
geen onderwijs					
1-13	1.35		.74		.66
14-17	.23		.14		.09
≥ 18	-.43		-.26		-.21
Nederlands en/of Frans lezen					
niet	-.80	.53**	-.44	.29**	.25**
een beetje	.52				
redelijk	.18				
(zeer) goed	-.52				
R <sup>2</sup>	-.74	.41**			
Missing cases					
		.33	.38	.36	.39
		87	90	89	92

a) m.i.v.vrouwen geboren in België \*\* = significant op 1% niveau \* = significant op 5% niveau

Kolom 1 rapporteert ons het effect van alle factoren apart. Kolom 2 geeft het simultaan effect van de basisvariabelen weer. In kolom 3 en kolom 4 wordt onderwijs respectievelijk taalkennis simultaan toegevoegd. In kolom 5 worden alle variabelen simultaan opgenomen. Kolommen 2-5 leren ons dat de verschillende combinaties van de vier factoren telkens ongeveer één derde van de variantie verklaren ( $R^2$ , onderaan), wat vrij hoog is.

Uit kolom 1 kan gelezen worden dat elk van de vier variabelen, apart genomen, een sterke associatie met het aantal gewenste kinderen vertoont : alle individuele eta's zijn groter dan of gelijk aan 0.4. Uit kolom 2 echter merken we op dat de variabele "leeftijd bij immigratie" weinig rol speelt indien zijn impact samen met die van "leeftijd" wordt geëvalueerd. De variabele "leeftijd" heeft een sterkere associatie en slurpt alles op.

Wanneer de factor "leeftijd bij beëindigen onderwijs" simultaan wordt toegevoegd (kolom 3), stellen we vast dat "leeftijd bij immigratie" nog minder rol speelt maar dat "leeftijd" belangrijk blijft. De variabelen "leeftijd bij beëindigen onderwijs" en "leeftijd" hebben blijkbaar elk hun eigen impact. Bij het simultaan toevoegen van de variabele taalkennis (kolom 4) in plaats van de variabele onderwijs komen we tot hetzelfde effect als bij het toevoegen van de variabele onderwijs.

Kolom 5 meldt ons dat wanneer alle factoren samen worden ingevoerd, de twee belangrijkste de leeftijd en de leeftijd bij beëindigen onderwijs zijn.

Uit voorgaande bespreking kunnen we afleiden dat het gewenst aantal kinderen vooral afhankelijk is van de leeftijd en de leeftijd bij beëindigen van onderwijs. Het feit dat de variabelen "immigratieleeftijd" en "Nederlands en/of Frans kunnen lezen" minder invloed hebben op het gewenst aantal kinderen, wijst er op dat contact met Belgische culturele patronen niet de hoofdoorzaken zijn van de lage kindwens : ook in Turkije is een veranderingsproces aan de gang met betrekking tot deze variabelen (Unalan, 1989). Dit neemt echter niet weg dat een relatief hoge leeftijd bij het beëindigen onderwijs sterk verbonden is met in België groot worden : een belangrijke deel van de effect van socialisatie in België wordt waarschijnlijk opgeslorpt door deze variabele.

#### *4.2. Wil men nog kinderen bij ?*

Tabel 20a rapporteert ons dat elke variabele een sterke binding heeft met de afhankelijke variabele "wil men nog kinderen bij".

Wanneer we de variabele "leeftijd bij beëindigen onderwijs" of "Nederlands en/of Frans kunnen lezen" simultaan bij de basisvariabelen voegen, stellen we vast dat ze weinig impact hebben: de basisvariabelen slurpen alles op.

In deze analyse moeten we er echter rekening mee houden dat een vrouw die veel kinderen wenst deze misschien al heeft gebaard. Daarom voegen we de variabele pariteit als controlevariabele toe aan onze analyse (Tabel 20b). Het



Tabel 20a : Meervoudige classificatie-analyse van bijkomende kinderwens (1 = wenst kind bij, 0 = nee) naar leeftijd, leeftijd bij immigratie, onderwijs en talenkennis

	Afwijkingen				
	Geobserveerd		Na controle voor andere variabelen		
	eta	beta	beta	beta	beta
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
<b>Leeftijd</b>					
≤ 29	.24	.19	.17	.19	.18
30-39	-.23	-.18	-.17	-.19	-.18
≥ 40	-.34	-.28	-.25	-.28	-.25
	.53**	.42**	.38**	.42**	.39**
<b>Leeftijd bij immigratie</b>					
0-6a)	.36	.20	.16	.10	.11
7-12	.05	-.02	-.02	-.07	-.04
≥ 13	-.14	-.07	-.05	-.02	-.03
	.42**	.22**	.18**	.12**	.12*
<b>Leeftijd bij beëindigen onderwijs</b>					
geen onderwijs	-.30		-.07		-.06
1-13	-.10		.00		.01
14-17	.00		-.08		-.09
≥ 18	.32		.11		.09
	.43**		.15**		.14**
<b>Nederlands en/of Frans lezen</b>					
niet	-.15			-.04	-.03
een beetje	-.19			-.13	-.12
redelijk	.10			.06	.07
(zeer) goed	.28			.10	.07
	.41**			.17**	.13*
R <sup>2</sup>		.31	.33	.33	.34
Missing cases		87	90	89	92

a) m.i.v.vrouwen geboren in België      \*\* = significant op 1% niveau      \* = significant op 5% niveau

Tabel 20b : Meervoudige classificatie-analyse van bijkomende kindwens (1 = wenst kind bij, 0 = nee) naar leeftijd, leeftijd bij immigratie, onderwijs en talenkennis, gecontroleerd naar pariteit.

Gemiddelde = .40		Afwijkingen				
Geobserveerd	Na controle voor andere variabelen + covariaat					
	eta	beta	beta	beta	beta	
Leeftijd	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
≤ 29		.05	.06	.06	.06	
30-39		-.09	-.09	-.09	-.09	
≥ 40		-.01	-.02	-.02	-.03	
Leeftijd bij immigratie		.13**	.13**	.13**	.14**	
0-6a)		.11	.12	.09	.09	
7-12		-.03	.00	-.03	-.01	
≥ 13		-.03	-.04	-.03	-.03	
Leeftijd bij beëindigen onderwijs		.12**	.13**	.10**	.11**	
geen onderwijs			.04		.04	
1-13			.02		.03	
14-17			-.08		-.08	
≥ 18			.01		.01	
Nederlands en/of Frans lezen			.09**		.09**	
niet				.01	.00	
een beetje				-.08	-.08	
redelijk				.01	.03	
(zeer) goed				.01	.02	
R <sup>2</sup>		.46	.47	.47	.47	
Missing cases		87	90	89	92	

a) m.i.v.vrouwen geboren in België \*\* = significant op 1% niveau \* = significant op 5% niveau

effect van "leeftijd" wordt nu veel kleiner. Verder stellen we vast dat de respondenten minder kinderen bij willen naarmate ze ouder zijn, wat te verwachten is. Wat minder verwacht is, is de conclusie dat hoe jonger men naar België kwam hoe meer kinderen men bij wil : waarschijnlijk heeft dit weer te maken met verschillen in huwelijksleeftijd. Ook de andere twee variabelen "leeftijd bij beëindigen onderwijs" en "Nederlands en/of Frans kunnen lezen" vertonen anders moeilijk te verklaren patronen.

#### ***4.3. De voordelen van kinderen***

Hoe jonger de vrouw, hoe langer ze naar school geweest is, en hoe beter ze de Nederlandse/Franse taal beheerst, hoe meer ze de psychologische voordelen van kinderen benadrukt (Tabel 21).

Uit kolom 1 van Tabel 21, stellen we vast dat "leeftijd" een sterkere associatie vertoont dan "leeftijd bij immigratie" bij het benadrukken van de psychologische eerder dan de economische voordelen van kinderen.

Wanneer de variabele "onderwijs" simultaan aan het model wordt toegevoegd, kan afgelezen worden dat deze de belangrijkste variabele wordt. Dit statement blijft gelden wanneer alle variabelen simultaan in het model worden gestopt.

Tevens kunnen we afleiden dat de variabelen die te maken hebben met België weinig rol spelen omdat de tendens naar de psychologische voordelen van kinderen in Turkije ook aanwezig is.

#### ***4.4. De nadelen van kinderen***

Er worden weinig verschillen vastgesteld met betrekking tot de nadelen van kinderen naar de verschillende onafhankelijke variabelen (Tabel 22). Tevens blijkt dat de variabelen "leeftijd" en "leeftijd bij immigratie" hier zo goed als geen rol spelen.

#### ***4.5. Relatief gewicht gehecht aan de voor- en nadelen van kinderen***

Onderwijs speelt de grootste rol in het relatief gewicht gehecht aan de voor- en nadelen van kinderen (Tabel 23). Verder stellen we vast dat hoe jonger men naar België kwam, hoe minder de voordelen opwegen ten opzichte van de nadelen. De patronen van de andere variabelen zijn weinig systematisch en moeilijk te verklaren.

#### ***4.6. De geslachtsvoorkeur***

Wat geslachtsvoorkeur betreft treedt een ander patroon op de voorgrond dan bij de andere afhankelijke variabelen (Tabel 24).

Tabel 21 : Meervoudige classificatie-analyse van de gepercipieerde voordelen van kinderen  
 (-1 = economische voordelen, 0 = gemengd, +1 = psychologische voordelen)  
 naar leeftijd, leeftijd bij immigratie, onderwijs en talenkennis

	Afwijkingen				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Leeftijd					
≤ 29	.14	.11	.06	.11	.07
30-39	-.06	-.03	-.01	-.03	-.02
≥ 40	-.39	-.35	-.21	-.32	-.20
	.31**	.27**	.15**	.25**	.16**
Leeftijd bij immigratie					
0-6a)	.20	.10	-.01	-.05	-.06
7-12	.07	.00	-.07	-.09	-.09
≥ 13	-.09	-.04	.02	.04	.04
	.20**	.09	.05	.08	.09
Leeftijd bij beëindigen onderwijs					
geen onderwijs	-.41		-.32		-.30
1-13	-.05		-.05		-.04
14-17	.12		.10		.10
≥ 18	.23		.19		.17
	.35**		.28**		.26**
Nederlands en/of Frans lezen					
niet	-.15			-.12	-.05
een beetje	.01			-.01	-.02
redelijk	.08			.07	.01
(zeer) goed	.21			.17	.08
	.25**			.21**	.09
R <sup>2</sup>		.10	.14	.11	.14
Missing cases		47	50	49	52

a) m.i.v.vrouwen geboren in België      \*\* = significant op 1% niveau      \* = significant op 5% niveau

Tabel 22 : Meervoudige classificatie-analyse van de gepercipieerde nadelen van kinderen  
 (-1 = economische voordelen, 0 = gemengd, +1 = psychologische nadelen)  
 naar leeftijd, leeftijd bij immigratie, onderwijs, onderwijs en talenkennis

	Afwijkingen				
	Geobserveerd	Na controle voor andere variabelen			
	eta	beta	beta	beta	beta
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Leeftijd					
≤ 29	-.01	.00	.00	.00	.00
30-39	.04	.03	.03	.03	.02
≥ 40	-.05	-.06	-.05	-.05	-.05
Leeftijd bij immigratie					
0-6a)	-.01	-.01	.02	-.01	.00
7-12	-.02	-.03	.00	-.05	-.02
≥ 13	.01	.01	-.01	.02	.00
Leeftijd bij beëindigen onderwijs					
geen onderwijs	-.05		-.03		.02
1-13	.07		.07		.08
14-17	-.07		-.07		-.10
≥ 18	.00		-.01		-.03
Nederlands en/of Frans lezen					
niet					
een beetje	-.03				-.06
redelijk	.10				.08
(zeer) goed	.08				.11
	-.03				.02
	.12*		.12*		.15**
	.11*			.10	.13*
R <sup>2</sup>					
Missing cases		.01	.02	.02	.03
		78	80	80	82

a) m.i.v.vrouwen geboren in België \*\* = significant op 1% niveau \* = significant op 5% niveau

Tabel 23 : Meervoudige classificatie-analyse van het relatief gewicht gehecht aan de voor- en nadelen van kinderen (1 = voordelen wegen op, 0 = voor- en nadelen even belangrijk of nadelen wegen op), naar leeftijd, leeftijd bij immigratie, onderwijs en talenkennis

	Afwijkingen				
	eta	beta	beta	beta	beta
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Leeftijd					
≤ 29	-.05	-.05	-.04	-.05	-.04
30-39	.07	.06	.06	.06	.06
≥ 40	.06	.05	.02	.06	.02
Leeftijd bij immigratie	.14**	.12*	.10*	.12**	.10*
0-6a)	-.07	-.03	-.04	-.03	-.05
7-12	-.02	-.01	-.02	-.01	-.03
≥ 13	.03	.01	.02	.01	.02
Leeftijd bij beëindigen onderwijs	.09*	.04	.06	.05	.07
geen onderwijs	.11		.07		.08
1-13	-.02		-.05		-.05
14-17	.03		.05		.04
≥ 18	-.06		-.01		-.02
Nederlands en/of Frans lezen	.14**		.11*		.12*
niet	.01				
een beetje	.12		-.02		-.02
redelijk	-.10		.10		.10
(zeer) goed	-.04		-.09		-.09
	.13**		.02	.11*	.02
R <sup>2</sup>		.02	.03	.03	.04
Missing cases		14	18	16	20

a) m.i.v.vrouwen geboren in België \*\* = significant op 1% niveau \* = significant op 5% niveau

Tabel 24 : Meervoudige classificatie-analyse van geslachtsvoorkeur  
 (1 = voorkeur voor zonen, 0 = voorkeur voor dochters)  
 naar leeftijd, leeftijd bij immigratie, onderwijs en talenkennis

Gemiddelde = .68

	Afwijkingen				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Leeftijd					
≤ 29	-.03	.00	.00	.00	.00
30-39	.02	-.01	-.01	-.01	.00
≥ 40	.09	.04	.02	.02	.02
Leeftijd bij immigratie					
0-6a)	-.14	-.14	-.14	-.03	-.04
7-12	-.05	-.05	-.02	.03	.05
≥ 13	.06	.06	.05	.01	.00
Leeftijd bij beëindigen onderwijs					
geen onderwijs	.09		.04		-.01
1-13	.06		.01		-.01
14-17	-.12		-.09		-.07
≥ 18	-.04		.04		.08
Nederlands en/of Frans lezen					
niet	.09				.10
een beetje	.02			.08	.03
redelijk	-.08			-.08	-.08
(zeer) goed	-.13			-.12	-.14
R <sup>2</sup>					
Missing cases		.04	.05	.05	.06
		77	80	79	82

a) m.i.v.vrouwen geboren in België      \*\* = significant op 1% niveau      \* = significant op 5% niveau

a) Bij de bivariate analyse stellen we vast dat wanneer de basisvariabelen simultaan worden ingevoerd, de variabele "immigratieleeftijd" eerder dan "leeftijd" het meest impact heeft.

b) Verder zien we dat wanneer onderwijs daar simultaan aan toegevoegd wordt, het hierboven gestelde statement geldig blijft : terwijl na toevoeging van de variabele "talenkennis" i.p.v. "onderwijs" zien we dat de talenkennis het meest impact heeft.

Kolom 5 rapporteert ons dat de variabele "leeftijd" en, in mindere mate "leeftijd bij immigratie", het minst impact hebben. De variabele die het meest impact heeft is deze met betrekking tot de talenkennis. Zo blijkt dat hoe vroeger men naar België kwam en hoe beter men de Nederlandse en/of Franse taal beheerst, hoe minder de voorkeur uitgaat naar zonen.

We stellen dus vast dat de geslachtsvoorkeur vooral gevoelig is aan factoren die in België aanwezig zijn. Dit sluit nauw aan bij de situationele verklaring van Nauck die zegt dat de confrontatie met nieuwe omstandigheden oorzaak is van de verandering van normen m.b.t. de vruchtbaarheid (Nauck, 1987). Eén van deze nieuwe omstandigheden is dat men in België minder controle heeft op zonen ten eerste omdat jongens meer gericht zijn op de "buitenwereld" en ten tweede omdat de eerste generatie de taal minder machtig is dan de tweede generatie. Bij dochters heeft men dit probleem minder daar meisjes eerder gericht zijn op de "binnenwereld". Om dit probleem aan te pakken gaat men bij jongens eerder conformisme benadrukken in het opvoedingsmodel, terwijl men bij meisjes eerder autonomie gaat bekrachtigen ( $p \leq 0.01$  en  $R^2 = 2\%$ ), in tegenstelling tot de geslachtsverbonden differentiëlen in de traditionele opvoedingsmodellen. Vermits deze elementen in Turkije (nog) niet algemeen aanwezig zijn, is de geslachtsvoorkeur voor zonen daar sterker.

#### 4.7. Besluit

Uit de voorgaande besprekingen leiden we af dat er drie onafhankelijke variabelen zijn die het meest impact hebben op de afhankelijke variabelen. De variabele "leeftijd" heeft het meest impact bij de bepaling van het aantal gewenste kinderen en of men al dan niet nog kinderen bij wil. De variabele "onderwijs" heeft het meest invloed op de gepercipieerde voor- en nadelen van kinderen en op het relatief gewicht gehecht aan de voor- en nadelen van kinderen. De variabele "talenkennis" is bepalend voor de geslachtsvoorkeur.

We stellen verder vast dat de variabelen leeftijd en leeftijd bij beëindigen onderwijs betrekking hebben op veranderingen die zich ook in Turkije afspelen, namelijk een daling van het aantal gewenste kinderen, daling van het bijkomend aantal kinderen, de voordelen van kinderen die opwegen ten opzichte van de nadelen van kinderen, de eerder psychologische geaardheid van de voordelen van kinderen en de economische geaardheid van de nadelen van kinderen. De variabele "talenkennis" daarentegen heeft te maken met veranderingen die (nog) niet algemeen aanwezig zijn in Turkije en die



voornamelijk betrekking hebben op de gehanteerde opvoedingsmodellen en de geslachtsvoorkeur.

## 5. TER AFRONDING

Uit deze studie blijkt dat zowel modernisering en verandering van sociale structuren als migratie een impact hebben op de kinderswens, maar dat het relatief belang van elk van deze factoren vrij sterk varieert naargelang de bestudeerde dimensie van kinderswens.

Modernisering heeft een sterke impact op de gepercipieerde waarde van kinderen : de voordelen van kinderen wegen minder zwaar en er wordt minder belang gehecht aan de economische waarde en meer aan de psychologische waarde van kinderen. Onderwijsniveau (gemeten als leeftijd bij het beëindigen van onderwijs) is de doorslaggevende factor.

Modernisering heeft ook tot gevolg dat het gewenst aantal kinderen daalt : leeftijd speelt de belangrijkste rol hier, gevolgd door onderwijsniveau. Het gewenst kinderaantal bij Turkse vrouwen woonachtig in Vlaanderen en Brussel, alle leeftijdsklassen samengenomen, is relatief laag (3,4 kinderen) ; de jongste vrouwen (18-24 jaar) willen gemiddeld maar 2,5 kinderen.

Wat geslachtsvoorkeur betreft vinden wij een andere patroon waarin de migratie zelf doorslaggevend is. Vrouwen woonachtig in Vlaanderen en Brussel vertonen wel een voorkeur voor zonen, maar deze voorkeur is relatief zwak : bovendien is het aanzienlijk zwakker dan in Turkije zelf.<sup>7</sup> De sociale situatie in België, de ervaring van Belgische sociale structuren en culturen hebben tot gevolg dat de traditionele geslachtsverbonden opvoedingsmodellen veranderen, én de sterke voorkeur voor zonen sneller afneemt. Onze interpretatie is dat dit te maken kan hebben met de ruimere opvatting van de rollen van vrouwen in België, met de daaraan verbonden veranderingen in de verwachting wat dochters betreft ; wij vermoeden echter dat het ook, misschien zelfs voornamelijk, verbonden is aan gepercipieerde moeilijkheden bij het groot brengen in België van Turkse jongens van de tweede generatie en veranderingen in wat men van zonen kan verwachten. Maar gezien het feit dat ons onderzoek niet op zulke vragen toegespitst was, blijft dit tot nog toe maar een hypothese.

De effect van modernisering op de waarde van kinderen en op het gewenst kinderaantal werd ook vastgesteld in het onderzoek van Kagıtcıbası en van Unalan in Turkije, waar modernisering reeds een duidelijk impact heeft gehad. Turkse vrouwen in België verschillen niet sterk van hun landgenoten in Turkije wat de gepercipieerde voor- en nadelen van kinderen betreft en wat het gemiddeld gewenst kinderaantal betreft. Hoe jonger, hoe meer verstedelijkt en hoger hun onderwijsniveau, hoe "moderner" hun kinderswens : kinderen brengen eerder psychologische dan economische voordelen, echt "grote"

gezinnen zijn minder wenselijk (en men past ook anticonceptie consequent toe (Lodewyckx, 1993)).

De patronen in België wat betreft het gemiddeld gewenst kinderaantal en de gepercipieerde waarden van kinderen zijn dus grotendeels een weerspiegeling van wat ook aan de gang is in Turkije. De veranderingen zijn gewoon wat meer gevorderd in België dan in Turkije als gevolg van het hoger gemiddeld onderwijsniveau van vrouwen groot gebracht in België. Het is enkel bij geslachtsvoorkeur dat factoren verbonden aan de situatie in België zelf aanleiding geven tot andere waardepatronen.

De jongste vrouwen verschillen ook niet veel van Belgen : hun gewenst kinderaantal is matig en weinig onder hen willen echt grote gezinnen. Het grootste verschil ligt in het feit dat trouwen en kinderen krijgen nog altijd centraal in de Turkse cultuur staat, zowel in België als in Turkije. Ondanks de nadelen van het krijgen van kinderen in een moderne socio-economische structuur, zijn er zo goed als geen vrouwen die zeggen kinderloos te willen blijven, en zelfs de proportie die maar één kind wil is bijna verwaarloosbaar. Bovendien worden de eerste kinderen meestal onmiddellijk na het huwelijk gewenst : uitstel van gezinsvorming, tenzij door uitstel van het huwelijk, komt nog heel zelden voor. Het feit dat de vrouwen die relatief laat trouwen en dus voor hun leeftijd weinig kinderen hebben vaak zelfs meer belang hechten aan het krijgen van een (bijkomend) kind dan degenen die jong trouwen verwijst naar het feit dat gezinsvorming nog altijd een groot sociaal en cultureel belang heeft. De overgang tot een beperkte kinderwens en een klein gezin is reeds ver gevorderd : gezinsvorming per se wordt (nog) niet in vraag gesteld.

## REFERENCES :

- ABADAN-UNATAN, 1977 : "Implications of migration on emancipation and pseudo-emancipation of Turkish women", *Journal of Ethnic Studies*, 1, 31-57.
- ARNOLD F. en E.C.Y. KUO, 1984 : "The value of daughters and sons: a comparative study of gender preferences of parents", *Journal of Comparative Family Studies*, 15 (2), 299-318.
- BENHAM D. en S. BOURAOU, 1986 : *Familles musulmanes et modernité, le défi des traditions*. Paris, Publisud.
- BURO VOORLICHTING GEZONDHEIDSZORG BUNNIK, 1983 : *Geboorteregeling bij Turken en Marokkanen in Nederland, achtergronden en voorlichting*.
- COOMBS C.H. en G.S. AVRUNIN, 1977 : "Single functions and the theory of preference", *Psychological Review*, 84 (2), 216-230.
- COOMBS C.H., L.C. COOMBS en G.M. MCCLELLAND, 1975 : "Preference scales for number and sex of children", *Population Studies*, 29 (2), 275-298.
- COOMBS L.C., 1974 : "The measurement of family size preferences and subsequent fertility", *Demography*, 11 (4), 587- 612.
- FOX G.L., 1978 : "Demographic determinants of gender role structure : the case of age at marriage in Turkey", in: Allman J. (red.), *Women's status and fertility in the Muslim world*. Praeger, New York en London, 243-269.
- KAGITCIBASI C., 1982a : *Sex Roles, Family and Community in Turkey*. Indiana University Turkish Studies.
- KAGITCIBASI C., 1982b : *The changing value of children in Turkey*, Papers of the East-West Population Institute, No. 60-E. Honolulu, East-West Center.
- LODEWIJCKX E., 1989 : "Onderzoek: gezinsplanning bij allochtonen", C.B.G.S.-Werkdocument, nr. 58. Brussel, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien.
- LOWEWIJCKX E., 1993 : "Geboorteregeld gedrag bij Turkse vrouwen in Vlaanderen en België", Working Paper Series "Etnische minderheden in België", VUB, Centrum voor Sociologie en RUG Seminarie voor Demografie, nr. 1993-1.
- MARTENS A., F. MOULAERT, 1985 : *Buitenlandse minderheden in Vlaanderen-België. Wetenschappelijke inzichten en overheidsbeleid*. Uitgeverij Nederlandse Boekhandel, Antwerpen en Amsterdam.
- MOORS G., 1992 : "Generationale waardepatronen bij Turkse migranten vrouwen in Vlaanderen en Brussel", Working Paper Series "Etnische minderheden in België", VUB, Centrum voor Sociologie en RUG Seminarie voor Demografie, nr. 1992-1.
- NAUCK B., 1987 : "Migration and reproductive behavior in Turkish migrant families: a situational explanation", in: Kagitcibasi C. (red.), *Growth and Progress in Cross-Cultural Psychology*, Berwyn/Lisse, Swetts & Zietlinger, 336-345.
- NAUCK B., 1988 : "Migration and change in parent-child relationships. The case of Turkish migrants in Germany", *International Migration*, 26, 33-56.

---

OLSON E.A., 1982 : "Duofocal family structure and an alternative model of husband-wife relationship", in: Kagitcibasi C. (red.), *Sex Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies, 33-72.

TIMUR S., 1978 : "Determinants of family structure in Turkey" in Allman J. (red.), *Women's status and fertility in the Muslim world*, Praeger, New York en London, 227-242.

UNALAN T., 1989 : "Fertility preferences", in: Tuncbilek et al, *1988 Turkish Population and Health Survey*. Ankara, Hacettepe University Institute of Population Studies, 61-70.

VERGIN N., 1986 : "Changement social et famille en Turquie", in: Benham D. en S. Bouraoui (red.), *Familles musulmanes et modernité, le défi des traditions*. Paris, Publisud, 69-83.